

Nr. 26

1944. g.

23. jūnijā

RM 0,30

* LAIKMETS *

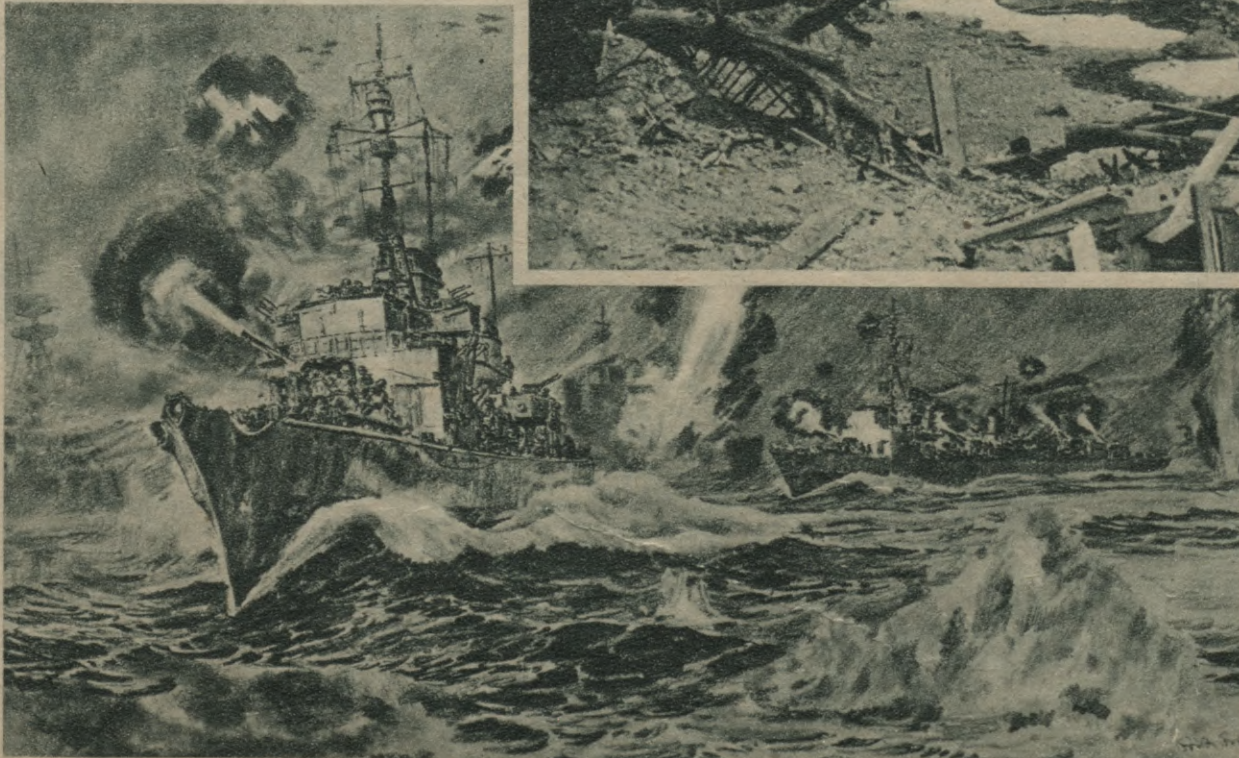
Jānītim alu daru
No sējiņas paliekiem.
Darīš' alu Miķelim
No jauniem miezīšiem.

INVĀZIJAS FRONTĒ

Lai gan angļi un amerikāņi izplata skrejlapas, kas iebrucējus iztēlo par franču glābējiem, civiliedzīvotāji pazīst šos posta nesējus un pānikā bēg no apdraudētajiem ciemiem un pilsētām, lai paliktu vācu ieroču aizmugurē.

Šāds izskatās „atbrīvotāju” darba rezultāts franču pilsētā St. Lo. Angļu un amerikāņu gaisa gangsteži to pārvērtuši drupās, sagādādami nāvi un neappraslāmas ciešanas neskaitāmām franču sievietēm un bērniem.

Vācu torpēdu laivas drosmīgi ietriecas angļu un amerikāņu desanta flotes rindās, ar labi tēmētām torpēdām ārdot kajakuģus un transportus, ko neapēj glābt ne mākslīgā migla, ne ieroču atvaire.

(PK Zschäckel, Venemann, Friedel (Scherl), Schwarz (Atl.) uzt.)

Tagad Atlantijas vaļņa bunkuri un nocietinājumi pierāda savu spēku. Invāzijas armijai neskaitāmie ieroču lizdu lielgabali sagādā milzīgus, asiņainus zaudējumus.

DIENU RITUMĀ

14. jūnijā aizvesto tautiešu piemiņas koncerts universitātes aulā.

Universitātes asistents inž. Andrejs Pakalniņš 1944. g. 16. jūnijā ieguva doktora gradu par sekmīgi aizslāvētu disertāciju: „Augstslodzēto nemitīgo filtru saimnieciski izdevīgākā dimensioņšana”.

JAUNIE AGRONOMI.

Jelgavas lauksaimniecības akadēmijas lauksaimniecības fakultāti atkal beiguši 22 jauni agronomi. No kreisās 1. rindā: V. Cīrulis, V. Bembers, V. Lauberts, K. Karule, J. Atteka, J. Liepa, M. Jēriņa, V. Roze, R. Prūsis. 2. rindā: Z. Kauliņš, A. Dobulāns, A. Rudzītis, I. Zemītis, V. Bezdelīga, J. Cerbulis, Z. Andersone, J. Dundurs, J. Dūkstenieks, K. Čauķis, M. Stulpiņš, A. Markevics, V. Balodis, trūkst H. Baloža.

JAUNA DAILINIEKA PIEMIŅAS IZSTĀDE Kaļķu ielā 30.

V. Maslihs aizgājis aizsaulē nepilnus divdesmit gadus vecs, bet viņa atstātais dailnieka mantojums ir sasniegumiem bagāts. Izstādē redzamais ir tikai daļa no visiem Masliha darbiem.

Uzaudzis māksliniecisku interešu lokā un būdams reti smalkjūtīgs dabas cilvēks, Maslihs jau bērnībā lolo cerību sevi redzēt kā mākslinieku un celtnieku. 1941. gada rudenī Maslihs iestājas akadēmijā un dod izcilus sniegumus glezniecībā, zīmējumā un kompozīcijā. Ar retu darba mīlestību un gaumi viņš strādā arī patstāvīgi un pie tam visai veiksmīgi. Viņš pēti Delakruā glezniecības principus, daudz studē Rembranta un Tiepolo mākslu. Bet tad 1944. gadā viņu komandē uz Pliskavu veikt restaurācijas darbus. Tur Maslihs nokļūst kara darbības apvidū, kara apstākļi sagrauj viņa fiziskos spēkus, un š. g. 25. martā tas mirst no tīfa.

Dzīlās skumjās pieminot jauno mākslinieku un sirds cilvēku, nāk atmiņā romieša Ovida dzejolis par kādu kvēlu ilgu pilnu jaunekli vārdā Faetonu, kas traucas saules rātos debess zvaigžņotā bezgalībā un kam Apollons saka:

„Sors tua mortalis, non est mortale quod optas.”

(Tavs liktenis mirstams, bet nemirstams tas, ko tu vēlies.)

A.

Vladimirs Maslihs – Sacīkslēs.

JAUNATNES VADĪTĀJI APSPIEŽAS.

Nesen Rīgā plašākā apspriedē pulcējās Latvju jaunatnes organizācijas apriņķu vadītāji. Viņi sniedza pārskatus par līdz šim paveikto darbu un no LJO štāba šefa a. i. E. Ruļļa saņēma tuvākus norādījumus turpmākai darbībai.

Laikm. uzņ.

LAIMĪGĀS SALAS

Slavenais pūķa koks Tenerifas salā. Šis pirmatnējās pasaules koks, kas pieder pie liliņu stādu pasugas, nedaudzos eksemplāros saglabāties vēl vienīgi Madērā un Kanarijas archipelaga salās. Pūķa koka sula agrāk lietota mūmiju iebalzamēšanai.

Lūk, no kurienes nāk mazās dāmu cepurītes, kas tagad tā modē! Tenerifas salas skaistule ar tipisko galvas segu — mazu cepurīti, ko nēsā virs galvas drānas.

Afrikas ziemeļrietumu piekrastei, iepretim Spānijas koloniju zemei Rio de Oro, t. i. Zelta Krastam, pieglaudusās 12 salas. Visā pasaulē tās plaši pazīstamas kā Kanarijas salas. Tādu nosaukumu — Islas Canarias, t. i. suņu salas — tām deva spānieši, kam tās pieder kopš 15. gadu simteņa beigām. Kanarijas salas bija zināmas jau foīnikiešu jūrnikiem, kas tās sauca par Makara salām, bet romieši par Insulae Fortunatae, t. i. Laimīgajām salām, jo tās līdz tam, tāpat kā tagadējā karā, nepazīna kara troksņu.

Kanarijas salu pirmiedzīvotāji guanchi piederēja pie kareiviskās berberu grupas un bija gaišmatāini. Priekš eiropiešu iekļaušanās viņu dzīvē tie nepazīna nekādus metālus un arī neviena zidītāja dzīvnieka, izņemot sikspārni, un dzīvoja alās. Tagad guanchu Kanarijas salās palicis ļoti maz.

Tās nav vienīgās savādības, ar ko var lepoties šīs salas, no kurām lielākās un apdzīvotās ir Tenerifa, Fuerteventura, Gran Kanarija, Lancarote, Palma, Gomera un Ferro. Uz šo salu platības, kas ir 9 reizes mazāka par Latviju, ir vairāk nekā pusmiljons iedzīvotāju. Ārkārtīgi auglīgā zeme un cauru gadu zaļojošā veģetācija ir turienes lielākās bagātības. Daba stipri atgādina Vidus jūras apgabalu, tikai klimats jūras ietekmē vienmērīgāks un visai labvēlīgs plaušu slimniekiem, kādēļ apmeklētāju, tāpat kā tūristu skaits Kanarijas salās gadu no gada arvien stipri audzis. Afrikas smilšaino tukšņu svelmainā elpa šē atnāk tikai līdz daļai austrumu Kanarijas salu, kas tuvāk

Afrikas krastam. Citur cauru gadu zied dažādas puķes un ievācamas bagātīgas visu dienviņu augļu šķirņu ražas.

Saimniecības pamatā kopš seniem laikiem ir zemkopība. Senāk galvenais kultūraugs bija vīnogu krūms, bet 1852. gadā kaitēklis to iznīcināja. Tikai 1870. gadā vīnkopība sāka atkal atjaunoties. Tagad galvenos ienākumus dod auglīkopība, īpaši banānos un agrīnie sakņaugi — tomāti, kartupeļi un sīpoli, ko eksportē uz Eiropas tirgiem ziemas otrā pusē. Prāvus ienākumus dod arī aītkopība un Kanarijas putniņu eksports. No Kanarijas salu putnu pa-

saules reprezentantiem šis mazais dziedonis šē visvairāk sastopams. Pasaules slavu tas tomēr guvis tādēļ, ka tā balss izskolota Eiropā, īpaši Vācijā, bet jo sevišķi Harcā.

Ferro sala visā pasaulē pazīstama jau kopš 1634. gada, kad tās meridiānu pieņēma par nulles meridiānu, jo ar to diezgan parocīgi pārdalīt zemes sfairas karti divās puslodēs: austrumu un rietumu. Šo godu Ferro salai atņēma angļi, kad par starptautisko 0 gradu pieņēma Grīničas meridiānu. Angļiem, zināms, pa prātam būtu pārņemt savā rīcībā arī pašu Ferro salu līdz ar pārējām, ja vien viņiem ceļā nestāvētu Spānija.

Beidzot viena no Kanarijas salu īpatnībām ir ūdens trūkums. Lietus šē līst divas reizes mazāk nekā Latvijā, tāpēc visi sējumi jāapūdeņo. Ūdeni uzkrāj speciālos rezervuāros, un tas ir pat tirgus prece. Daudzu banānu plantātoru istā bagātība ir ne tik daudz viņu plantāciju platība kā ūdens krātuves to apūdeņošanai vai arī iegūtās akcijas sabiedriskām ūdens krātuvēm — milzu baseiniem. Plantātoru precību gados esošo meitu pūru šē parasti tad arī novērtē pēc tēva ūdens bagātības. E. T.

Kā visu salu iemītnieki — tenerifieši kaislīgi mīl mūziku, dejas un dziesmas. Attēlā kāds tenerifiešu gīlāristu orķestris tautiskos tērpos atskaņo spāniešu tautas dejas.

„Eurofot“ uzņ.

PAPARDES ZIEDS

JĀNA NAKTS PĀRDOMAS.

Sīkas puķes, lielas puķes
Ziedēj' visu vasariņu;
Paparāde, gudriniece,
Tā dziedāja Jāna nakti.

Reizēm to dēvē arī par Māras un svēto
papardi.

Dievs viņu zina, kādēļ no visām zālēm, ko plūc Jāna nakti, sevišķi lielu un noslēpumainu varu piedēvē papardēm. Grūti pateikt, vai paparde ir īsta jānazāle vai ne. No vienas puses tautas dziesmas ne tikvien apgalvo, ka „visā bija jānazāle, ko plūc Jāna vakarā”, bet arī skaidri pasaka, ka „papardīte jānazāle”. No otras puses atkal papardi it kā šķiro no jānazālēm: „salis manas jānazāles, salis Jāna papardīte”.

No visām zālēm papardi visvairāk daudzina. Paparde zied tikai Jāna nakti, pašā nakts vidū, kad ļautiņi neredzēja, ar sudraba ziedīniem, zelta miglu mirgodama.

Veci ļaudis svēti ticēja, ka tas, kas iegūst papardes ziedu, visu zina un paredz. Pat caur aizslēgtām durvīm tāds ietiek un var neredzams apkārt staigāt. Bet papardes zieds jāglabājot cieši jo cieši, citādi nelabais to nozogot. Papardes ziedu iegūt grīb ne tikvien cilvēki, bet arī veļi, tāpat Joda māte un dažādi zvēri — vilki, lāči, čūskas un citi. Tautas ticējumos tam, kas Jāna naktī meklē papardes ziedu, jābūt varen drošam, jo, ziedu plūcot, rādās visādi nezvēri, spoki un ķēmi. Tomēr nevajag bīties, tad nekas nekaitēs, bet, ja sabīstoties, tad zvēri noliektājos. Citi atkal zina stāstīt: ja kāds grībot dabūt papardes ziedu, tam jāejojot un jāapsēžoties Jāna naktī pie svētās papardes un jāapvelkot ar sarkanu krītu, ciktāl sēdēdams varot aizsniegt, aplis. Līdz ko zieds izplaucis, tas tūdaļ noraujams.

Dažreiz papardes ziedu iegūst pašam nezinot. Reiz kāds gans Jāna vakarā pazaudējis govī. Saimnieks nejauki bāries un aiztriecis ganu, lai meklē, kamēr atrod. Bet meklējot ganam vīzē iekritis papardes zieds. Šis to nezinājis, tikai brīnījies, ka tik piepeši visas lietas viņam zināmas. Gan zinājis to, ka govš patlaban pati pārgājusi, gan ka citi mājnīeki mēlojas, gan arī ka saimnieks šķendējies par to, ka šis vēl neesot mājās. To pašu brīdi ganam piestājies glauns kungs spožos zābakos vedinādams, lai mijot vīzes pret zābakiem. Bet, līdz ko gans uzvilcis spožos zābakus — nezinājis vairs ne rīta, ne vakara. Ar lielām mokām tikko vēl mājās pārradies.

Liekas, ka paparžu dziedināšanai par iemeslu ir tās noslēpumainā vairošanās — tās vairojas ar puteklveidīgām sporām, kas ienākas lapu apakšējā pusē, tumši brūnos niervēdīgos čumuriņos. Senatnē cilvēkam, kas bija paradis visus stādus redzēt ziedam un atnesam sēklas, likās neticami, ka paparde neziedētu. Šķiet, ka ticību papardes dziedēšanai pastiprina arī tas, ka taisni ap jūnija otro pusī jo sevišķi spoži spīguļo visiem pazīstamie jāntārpiņi. Kam kādreiz gadījies būt mežā un īsti ūdens tuvumā siltā vasaras naktī, tas aizvien atcerēsies krāšņo skatu, kād simtiem fosforescējošu uguntiņu te aizdegas, te apdziest, gan līdzīgi caurspīdīgam mākonītim lidinādamies no vietas uz vietu, gan arī nekustīgi spīguļojot mitrajās lapās jeb sūnās. Nav brīnums, ka mistiski noskaņotais un brīnumu alkstošais papardes zieda meklētājs, nakti ieraudzīdams šos spīgainišus noslēpumainās papardes lapu čemurā, noturēja tos par brīnumziedu. Papardes sakni lietoja zīlēšanai jauni ļaudis, kas Jāna naktī, pašā pusnaktis stundā, iepriekš atnesto sakni pušu pārgriežot, vēroja, kam kas togad būšot jāapprecē.

Papardei piedēvēja lielas dziednieciskas spējas. Papardes saknē jeb īstenībā zemē gulošajā stumbrā ir īpaša eļļa un sveķi un dažādas skābes. Arī modernā medicīna labprāt to lieto, piemēram, lentes

tārpu izdzīšanai. Tā kā pie mums platais lentes tārps ir bieži sastopams, jo cilvēki to dabū no saldūdeņu zivīm, tad paparžu kā dziedniecības līdzekļa lietošana bija vietā.

Lai nu kā — paparde tomēr ir brīnumaina zāle. Ne tādēļ, ka tās teiksmainais zieds it kā uzzied tikai Jāna naktī, nedz arī tādēļ, ka tās vairošanās šķiet tik divaina, un arī ne tādēļ, ka tā ir labs līdzeklis pret lentes tārpiem, bet gan tādēļ, ka tā ir viena no tiem retajiem pārpalicējiem, kas pārdzīvojuši simtiem miljonu gadus, gandrīz nemaz nemainīdamās. Tas bija mūsu vēcēnītes zemes jaunības dienās, kad papardes pirmo reizi parādījās pasaulē. Gudri vīri apsesuši, ka tas noticis priekš 300 līdz 200 miljonu gadiem. Tie bija brīnišķīgi mūžīgas vasaras laiki, kad pat tagad nepiemīlīgā ledū kaltā Grenlande lidzinājās vienai vienīgai siltumnīcai. Šais svētītajos laikos kopā ar saviem rada brāļiem, milzu skostēm un staipekņiem — kalamītiem un stigmarījiem — bezgalīgās, tveicīgi mitrajās gārsās pasakaini krāšņi auga papardes. Dažas no tām kā varenī koki spraucās pretī ar ūdens garaiņiem piesātinātajām debesīm. Citas atkal līdzīgi liānām stiepa savus bezgalīgi garos, tievos stumbrus pa stigmarīju zariem, pārsviedās reibinošā augstumā no koka uz koku, savīdamās savā starpā, nokarādāmās smagos lapu un stumbeņu ķekaros lejup. Kā milzīgi nesaurājami ziņekļi tikli tās klājās pār divaino gārsu, kuŗā nepārtraukti atskanēja dažādi trokšņi. Neskaitāmi kniņu bari sīca, diešami virs purvainajām ūdens peļķēm, sīkas un milzīgas spāres lidinājās gaisā, tvarstīdamas barību. Neredzēti ziņekļi rāpoja pa mitrajem stumbriem un visdažādāko varžu (no kuŗām dažas bija krietna teļa lielumā) spalgā kurkstēšana noslēpumaini atbalsojās gārsās biezokņos. Nekur neredzēja nevienas ķirzakas, nedz putna, nedz kāda zīdītāja, jo tādus vēl zeme nebija radījusi.

Bet visam ir savs laiks. Pēc šķietami mūžīgās vasaras pienāca bargi sala laiki, un krāšņajiem milzu paparžu un tām radniecīgo skostu un staipekņu mežiem bija jāizzūd. No visas kādreizējās varenības pāri palikušās papardes sarukušās par nelieliem stādiem, vienīgi Jaunzēlandes un Dienvidaustrālijas kalnu mežos paglābušās kādreizējās paparžu varenības liecinieces — palmveidīgās koku papardes, kas vēl tagad sasniedz gandrīz 20 m augstumu. Ja jums gadās apmeklēt Rīgas botanisko dārzu, tad neaizmirstiet iegriezties t. s. palmu mājā, lai tās apskatītu.

Teika par papardes ziedu ir guvusi savu piepildījumu mūsu laikos. Kādreizējie bezgalīgie paparžu meži tomēr gluži nepazuda. Dzīli zemē klēpī tie simtiem miljonu gados pārveidojās par spīdīgi melno akmeņogli. To akmeņogli, kas tagad sadegot dzen mūsu lokomotīves un tvaikozus, kas pārveido ūdeni tvaikos mūsu fabrikās un ir izsaukusis ļaužu pasaulē to gara un materiālās kultūras parādību, ko mēdz dēvēt par civilizāciju.

Kādreiz fizikas sākumos ticēja, ka visu vielu dvēsele esot uguns. Varbūt, ka šai ticībai ir sava daļa patiesības, jo visu zemes vielu pirmsākums, radītāja un veidotāja ir saule. Akmeņogļē šī ugunīgā zemes dvēsele apburta dusēja, lai atkal mūsu dienās celtos augšā. Un akmeņogļu liesmās modernais cilvēks bija beidzot atradis ilgi meklēto teiksmaino papardes ziedu, kas atļāva tam iespīesties dabas noslēpumos un pakļaut sev dabas spēkus. Ls.

Jāna nakts noslēpumu vieta.

Nīcēnieki deļļa

Cauri gadu simteņiem līdz pat šai dienai mūsu tautas tērpos, deļās un dziesmu melodijās atvīz senās dainu pasaules cildenais krāšņums un mirdzums. Šīs tautas tradīcijas liecina par seno latviešu augsto kultūras un inteligences līmeni; tautisko tērpu košums savukārt pauž godu mūsu tautas praktiskajai gaumei.

Par skaīstu un iespaidīgu latvīskā gara un kultūras manifestāciju izvērtās Arodu savienības Zemgales novada pārstāvniecības „Atpūta un dzīvotprieks” daļas tautiskās kopas „Bandava” 2. latvju deļu un dziesmu rīts Jelgavā.

Jelgavniekiem jau pāris gadus pastāv paraža ar saviem tautiskajiem priekšnesumiem — dziesmām un deļām ciemoties kursu zemē un pēc tam atkal aicināt Kuras laudīs uz Jelgavu. Soreiz senajā hercoļu pilsētā jau no agra rīta dimdēja Nīcas puīšu zābaki un spožajā jūnijā saulē krāšņi vizēja nīcēnieču tautisko brunču sārtums.

Nedomāju, necerēju
Jelgavā gavīlēt:
Vai te mani vējš atpūta,
Vai ūdens atlīgoja?
Jelgavnieki aicināja —
Nāc nu koši padziedāt!

Un tā nu daudzi jelgavnieki Ād. Alunāna teātrī vairākas stundas garajā programmā klausījās skanīgās Nīcas novada dziesmas un skatīja straujos dančus, kas te patiesi atmirdzēja daudzveidīgā krāšņumā un temperamentā.

Blakus ciemīniem no Nīcas plašu deļu un dziesmu programmu bija sagatavojuši arī paši jelgavnieki — tautiskās kopas „Bandava” dalībnieki.

Kad priekšskars pavērās programmas pēdējam priekšnesumam, uz skatuves „aci pret aci” stāvēja jelgavnieki ar saviem

viesiem, un tūdaļ sākās nīkns dziesmu karš.

Dziedi, dziedi, nīcēniece,
Tev jau labi neskanēja!

uzsāka jelgavnieki un tūdaļ saņēma spēcīgu nīcēnieku atbildi:

Turieties, jelgavnieki,
Lai nebeidza nīcēnieki!
Atspiediet gūžu kaulus
Pret tām durvju stenderēm,
Skalojiet balsu rīkles
Ar tiem brūža vanskariem!

Jelgavnieki:

Nīcēnieki, šurp nākdami,
Ziepēm zobus balināja,
Vēl vienā starpiņā
Vardes kāja karājās.

Nīcēnieki:

Ko lielies, jelgavniece,
Kas jau tevi nepazīna:
Viens krekliņš mugurā,
Otrs pirts lodziņā.

Ar katru pantu šī vārdu un melodiju cīņa kļuva sīvāka, arvien asprātīgākiem un asākiem veltījumiem apmāinījās abas karojošās puses. Taču karš beidzās neizšķirts, un pretinieki vienojās kopējā dziesmā:

Saderam, saderam,
Ko mēs velti ķīldojam?
Dziesmu dziedu, kāda bija,
Ne tā manis izdomāta,
Vecu ļaužu darināta,
Manis grezni padziedāta.

Ziedi un skaļu aplausu šalkas pauda pelnīto atzinību dziedoņiem un dancotājiem par sniegto latvīskās mākslas prieku. Tas uz brīdi lika aizmirst ikdienas rūpes un latvīsko melodiju siltumā un tuvumā smelties jaunus spēkus un ticību skarbā laikmeta pārdzīvošanai. C.

Pēdējais

— Vai jūs jau zināt? — Ak, jauna invāzija, miera sarunas vai gaisa desants Londonā?

— Nē, vēzu laiks sācies!

Vēl priekš Jāņa nakts atplaucis cits brīnums senās romantikas un vasaras nakts skaistuma cienītājiem. Kad vēl teiksmainais papardes zieds nav vēries, cauri kaļa dārdiem un spekulāciju kņadai dzirdīga auss saklausu kādu tālu un tomēr tik tuvu skaņu nō bērības sapņu dārziem — kļušu vēzu čalēšanu vecajā ganu tarbā.

Daudz no saya mūža zaudējis katrs, kas ne reizi nav dzirdējis un izjutis vēzu nakts simfoniju. Tur ar kļušu un omulīgu čaukstēšanu jauca griezies skanīgā dziesma upju ličos vai labības zelmenī, savīdamās ar lēļu vienmuļo, bet labskanīgo vērpšanu. No plāvām ceļas rēna migla, tvan vīgriezies un jānuzāles, bet paši vēzotāji sarunājas tikai čukstēdami, neuzdriktēdami ar skaļu triekšanu un smieklēm traucēt vasaras nakts auglīgo mieru.

Daudz draugu un cienītāju ir melnajam upju un ezeru bruņniekam. Vēl lielākam skaitam tas ielīksmo sirdis tikai pēc tam, kad verdošā ūdenī jau ieguvis koši sarkanu krāsu un pulkā gozējas bļodā uz galda blakus ķimenīša pudelei. Tomēr daudz skaistāka pār vēzu ēšanu ir pati vēžošana. Tā bieži paliek atmiņā uz laiku laikiem.

Lūk, šī tev tikai desmitā vasara, bet jau tik liela saime vadāma un uzraugāma. Kas gan nezina visus gana priekus un bēdas? Tik daudz par to grāmatās rakstīts, ja arī daudzi gana rīkstī ne dienu nav rokās turējuši. Lai nu kā, bet yiena lieta gan ir skaidra: lielāka prieka tev nevajag, kā siltā dienvidū, kad plāvā šūpojas zilās spāres, bradāt pa upi un rokām vilkt laukā no pacerēm un akmeņu apakšās vēzus, lielus kā sakārnus, neveiklām knaiblēm un melnām pārļu acīm.

Tiesām, tā tikai ganu un vasaraudžu tieša, upju bruņniekus rokām ķert, jo liela vīra sauja vairs ērti nelien zemūdens alās, un tāds tikai velti izposta vēzu mājokļus, lielu lomu kārodams un negausībā degdams. Bet mazajam vēzotājam arī ducis vēzu liek priekā un lepnumā sirdij pukstēt un uztraukumā kvēlina vaigus. Lūk, pirmie paša ķertie vēzi — cik maigi tie čaukst!

Dažus gadus vēlāk gans jau izaudzis puspūsi. Jau acis reizēm slepus šķielē uz kādu spilgtu lakatiņu kaimiņu ābeļu dārzā, un ausis vērigi klausās kailu kāju diponā, kad tās vakarā aiznes garām uz upi saules un jaunības svelmē iztvikušas peldētājas. Nakti nenāk miegs. Šīs naktis ir tik pilnas noslēpumu un aicinošu balsu. Dažādas domas dzenā cita citu. Jā, arī vajadzību ir tik daudz. Tepat kaimiņu Jānis Vasarsvētkos tikko pārvedis gluži jaunu divriteni. Arī tev tāds derētu, ai, kā noderētu! Nē, pašam dzīvot vairs nevari bez divriteņa. Bet kur naudu ņemt?

Pag, kā tas bija? Ko Briežu Kārlis viņrīt pienotavā teica? — Viņš tagad esot paša Rīgas vēzu karaļa uzpircējs — lai tik nu stiepjot vēzus šurp. Cenās maksāšot labas. Vai nepamēgināt? Tu taču ar vēziem esi

„Tie paši vēzi citā kultītē” — mēdz teikt vietā un nevietā. Nav vēl noskaidrots, kā tāds izteiciens cēlies, bet īsts Pēteris loms gan tas ir, ja vienā murgānā pa nakti salīdis puskāls vēzu.

Jo ūdens dziļāks, jo svārciņi jāceļ augstāk, kaut arī bailes lielas, ka tikai vēzis kur neiekniebj. Taču gaidāmais loms plāvas uzplūdumā visai vilina, un istai latvju meičai jāpierāda, ka tā ne paša velna rebišas.

Epuninieki

lielos draugos — zini visas paceres un labākās vēžu vietas. Pasteigsies, kamēr citi vēzotāji vēl apdomāsies un izkņosīsies — un Jāņos jau brauksi ar savu divriteni.

Par laimi atrodas vecs tikla gabals un ritulis pasesnu stiepuļu. Darbs darina meistarū, un tu neesi ar aizvērtām acīm savus sešpadsmit gadus pasaulē dzīvojis. Tu zini — dziļākām vietām ķeseles, trijās auklās pie kārtiņas piesietas, seklākām — upes dibenā iespraužami krītiņi. Tā otrās dienas pievakarē jau kādas piecdesmit vēžu ķeramās ierices ir gatavas. Tikai esmai ar vārdēm vien nepietiek. Kur tik daudz ņemsi? Talkā jāņem vārnēni no kuplajām ganību eglēm. Nodirāti un uz uguns apsvilināti, tie būs vēžiem visgardākais kumoss.

Vakarā pie upes sākas klusa, bet rosīga darbošanās. Nav vēl visas ķeseles izkārtas un krīti izlikti, kad pirmie vēži jau čaukstīnās kulē. Kā izbadējušies, bariem vien tie nāk uz svaigo ēsmu. Ārā ceļot, sīkākie atbirst atpakaļ, bet lielie spītīgi turas pie sava dziņu galda. Astes sizdami, viņi pazūd pie brāļiem maisā.

Sākas nemitīga staigāšana visgarām upmalei. Kolīdz apgaita pārlūkota, var sākt atkal no gala. Un gaišajā vasaras naktī nav grūti visas vietas atrast. Miegš nenāk ne prātā, bet arī griezes dziesmā šoreiz nav laika klausīties, ne vērot saulrieta tikšanos ar rītausmu. Kāda liela vēlēšanās deg tevī un gaida piepildījumu.

Rīta gaismā tu saber tukšajā klētis apcirknī savu lomu. Ir vairāk par desmit kālu krietnu mērnieku. Dažs sprīdi gašs un spēles divu pirkstu platumā. Par tādiem nav jākaunās.

Paiet vesela nedēļa bez nakts miega. Pienāk Jāņu diena. Lepns un nemitīgi zvanīdams tu brauc uz zaļumballi. Lai visi redz, ka tu vairs neej kājām, jo tev pieder pavisam jauns un mirdzošs divritenis.

Bet tavš vēzotāja prieks ir mazliet apsūbējis. Skaistums kā bailīgs vēzis ievilcies savā alā, jo pirmajā vietā nu nostājusies nauda un peļņa. Un vajadzību ir vēl tik daudz: arī pletkreklu vajadzētu, jaunu, gaišu platmali un zamsādas kurpes. Vēzis no bērnu dienu drauga pārvērties vajājamā zvērā.

Atkal aizgājuši gadi. Kam tie šeidzas tik ātri? Arī tu neesi uz vietas palicis, lauku klusums nav spējis tevi saistīt un turēt ciet. Pilsētā tu atradi sev jaunu dzimteni. Tomēr jūnijā, reizēm viens palicis, tu dzirdi klusu čaukstēšanu. Tava bērība nāk pie tevis ciemos, un tavi pirmie vēži aicina tevi atpakaļ uz kalmēm aizaugušo upmalu un teiksmainajiem ezera līčiem.

Tev iekārojas kāls paša ķertu ķepaiņu. Tad tu ej pie mīesnieka, nopērc gaļu aitas zarnu un, mugursomā to sarītinājis, brauc uz laukiem sērst. Noenkurojis laivu ezerā, tu zarnu uzver uz stipras auklas un galā piesien akmeni. Šādi sagatavotu, tu vilinošo ēsmu iegremdē ezerā. Tuvojas vakars. Pa brīžam tu cel savu vēžu maksķeri laukā un ar likliņu uzķer lielos vēžu tēvaiņus, kad tie, izcelti virs ūdens, atlaižas no gardās zarnas.

Jā, tu esi sportists, un tev prieks ķert tikai pašus vislielākos vēžus, kas mazos nelaiž klāt viegli iegūtajam laupījumam. Tev blakus laivā sēž nīpra meiča. Tā palīdz tev kā spēdama un priecājas līdz ar tevi. Tad vasaras nakts skaistums atkal rod atbalsi tavā sirdī.

Vai arī tu uzroti bikses un ar skalu vai karbīda uguni pārstaigā upes sēkļus un ezera piekrasti. Savās medību gaitās iztraucētie vēži draudīgi saslien pret uguni varenās spēles un apžilbināti sagaida miera traucētāju. Veikls ķēriens, un melnais bruņinieks kaula bruņās jau pazūd tavas biedrenes nesajā tarbā. Var notikt, ka tu tumsā pārskaties un vēzis, slaidā lokā mests, neielido vis maisa atvērtajā galā, bet gan aiz kāda apaļīga izgriezuma, kas slēpj maigus izciļņus. Protams, ka glābējs, istā laikā piesteidzies, saņem pelnīto algu.

Līdz ar gadiem pieaug prasības pēc dzīves ērtībām. Ar divriteni jau sen vairs tu neproti braukt. Un pat uz upi un ezeru tevi aizvzina spoža auto mašīna. Vēzotāja gaitās tevi nu pavada pulks draugu un krāšņas sievietes. Netrūkst arī nu pudeļu rabiem vēderiem. Un ar vēžošanu nav daudz jānopūlas, jo iztapīgi veči un jaunekļi jau pievēžojuši pilnas kummas, labu dzeramnaudu gaidīdami. Atliek tikai likt uz uguns. Ak, jaukais vēžošanas laiks!

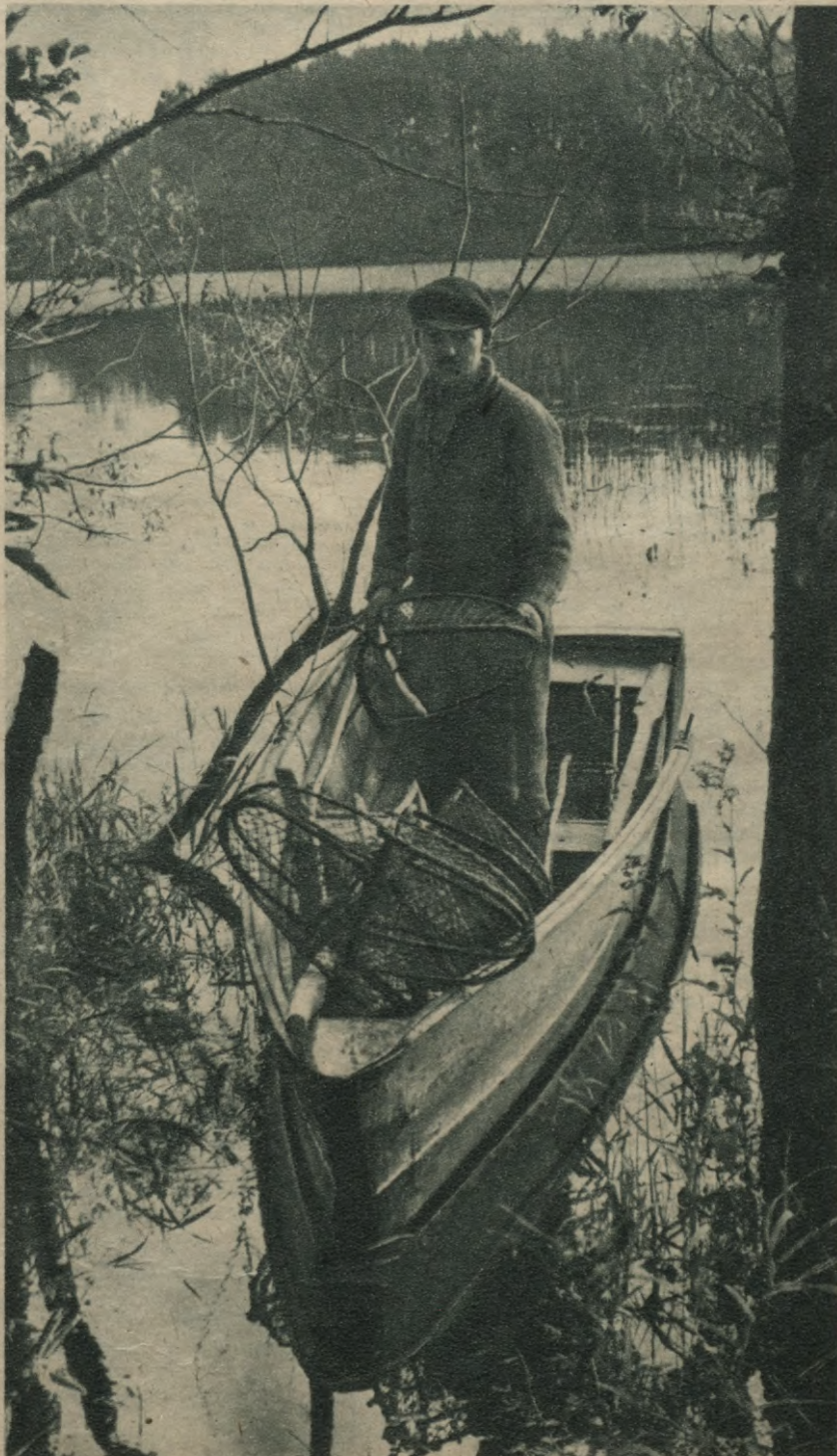
Vēžus paēdušam, arī pašam patīk drusku pastaigāt pa upmalu un pacīlāt ķeseles. Sevišķi jauka tāda pastaigāšanās ir divatā, jo vēzot, tāpat kā Jāņu naktī, nav jātaujā, kuŗa sieva, kuŗa meita. Atkal tu sadzirdi griezes dziesmu, un sirds, priekš laika novecojusi, kļūst atkal jauna.

Tu atkal atceries savu jaunību, atceries savu pirmo vēžu lomu. Zelta vālodze aicina tevi tālos atmiņu silos, kur sapņu pulksteniši klusi san. Un tu sajūti savu ciešo saistību ar šo zemi un šiem cilvēkiem, kam, tāpat kā tev, te dzīvot lemts.

Tad nu tu zini savu ceļu — ja arī tagad, kuŗa laikā, tev uzsmaida laime un tu atkal reizi vari iet vēzotāja gaitās, tad ļavi skaistākie vēži lai pieder tiem, kas tikai atmiņās var kavēties zaļajos laukos un ziedu pļavās, kas tikai sapņos dzird vēžu čaboņu.

Vēzotāji, pasteidzieties! Vēžu laiks sācies, bet vasara ir īsa. Un atminiet — no frontes nākuši vīri un jaunekļi slimnicās un atpūtas namos gaida daļu no jūsu loma. Vēžodami atcerieties tos, kas arī nav domājuši tikai par sevi vien!

Viktors Līcis.

Rīta saulē velti žēlot nošļaukto zāli un apēstos vēžus. Lai nu mirdiņi žūst un vēzotāji atpūšas līdz nākamajai reizei!

un jūtīgu muguru, kas esot tik vijīga kā stīga un tik lokana kā lociņš. Kā tā klausā katram ietaktējumam, kā pakļaujas ikvienam jūtīgam pieskārienam! Viņš dejo, un viņa rokās viegli šūpojas jūtīga stīga. Viņš dejo, un viņu aizvien vairāk aizrauj šis stīgojums.

Tad kaut kur blakus akordeoni nopūšas:

Reiz beidzas katra deja,
Reiz aizslīd katra seja.

Ak vai, ai — vai!

Ilisu no dejas sapņa uzmodina uzmanīga balss:

„Ļoti pateicos, kundze. Deja beigusies. Tas bija pēdējais tango. Būtu patikami ar jums vēl kādu reizi padejot, kad sāksies jaunā balles sezona.”

Viņi atvadās. Istenībā viņš māk tikai dejojot, un tā arī viņš spēja viņu aicināt tikai uz — deju. Neparvēlti mēdz teikt, ka tie nav gudrākie vīrieši, kam par daudz gudrības atrodas — kājās. Balles ugunis izdzies, un Ilisa kopā ar vīru dodas uz mājām. Viņa nav neapmierināta un nav arī visai apmierināta. Viņa cer, ka viņu apmierinās kas cits, lai gan viņa skaidri nezina — kas. Vai laimes ilgās var piepildīties tikai ballēs un mākslīgo saulu gaismā?

Nāks pavasaris ar jaunu, istu saulīti un varbūt atnesīs istāku laimi. Ilisa vēros viņu dejas krastmalā un varbūt straujās putas izmetīs malā kādu strauju stāvu.

Cauri atmiņu gatvēm izaužo cauri arī toreizējā jūras saule un viņu dejas. Arī tās neatnesa gaidīto laimi.

— — — Laime ieradās, kad visā zemē pēkšņi bija atnākusī melnā nelaime. Jūtu saule gaiši iemirdzējās, kad to centās aizklāt tumši mākoņi. Un dzīve palika nozīmīgāka, kad apkārt visaugstāk uzsitās pārbaudījumu vilni.

Tais vismīļāks un tuvāks palika pašas dzīves draugs, sevišķi tad, kad sarkanie vētrojumi bija baigi izstiepuši rokas arī pēc viņa.

Laikam gan balles zālēs nespēja uzaugt liela sievietes dvēsele. Laikam gan tai, tāpat kā vīru garam, vajadzēja citādu rūdījumu un pārbaudījumu. Nu tie bija radušies. Dažbrīd pat it kā par smagiem. Tie sniedz daudz laba, bet dažbrīd varēja pārmocīt un gandrīz vai nosmacēt. Pēkšņi viņu pārņēma ilgi aizturētās bažas un ilgas.

Viņa visu dienu bija centusies uzvesties varonīgi un piepeši no zemapziņas daudz kas bija iejonojis apziņā. Viņš bija tik tālu un nevarēja zināt, kā viņam pašlaik klājas Jāņu naktī. Varbūt arī viņš jutās tikpat atstāts un vientuļs kā viņa, kaut arī šeit apkārt klaigāja daudzi un dziesmas ieskanējās visos ličos.

Ilisai saņņaudzās sirds un acu kaktos iezagās karstas, nevaldāmas asaras. Viņa jau domās sajuta sev blakus vīru, bet kādēļ viņš tagad nevarēja kaut brītiņu būt pavisam tuvu.

Viņa jūtu satraukumā bija mazliet attālinājusies no svinību vietas, bet tad viņa pamanīja aiz sevis vieglus soļus un sadzirdēja mīlu balsi:

„Mamīt, nāc! Kur tu biji palikusi? Man arī ir grūti. Nemaz nevaru izturēt bez tētiņa. Bet tas nav jāzina nevienam. Darīsim tā, lai tētis var lepoties ar mums. Iesim atpakaļ. Pie visiem!”

Maza rociņā mīli un stingri satvēra viņas roku un vedā to atpakaļ pie jāņubērniem. Viņa bija spēji izrauta no skumjām un atkal atgriezās līdzšinējā pasaulē, kas prata uzdāvēt savu skaistumu visam un arī šim mazajam nāciemam.

Bija taču Jāņu-nakts. Un viņai gāja blakus pašas mīlās dēls un tēva vietnieks. Bez tam viņa jau nenāca pretim tikai sprakšķošam ugunskuram, bet gan patiesai, skaistai, lielu liesmu aplāznotai dzīvei.

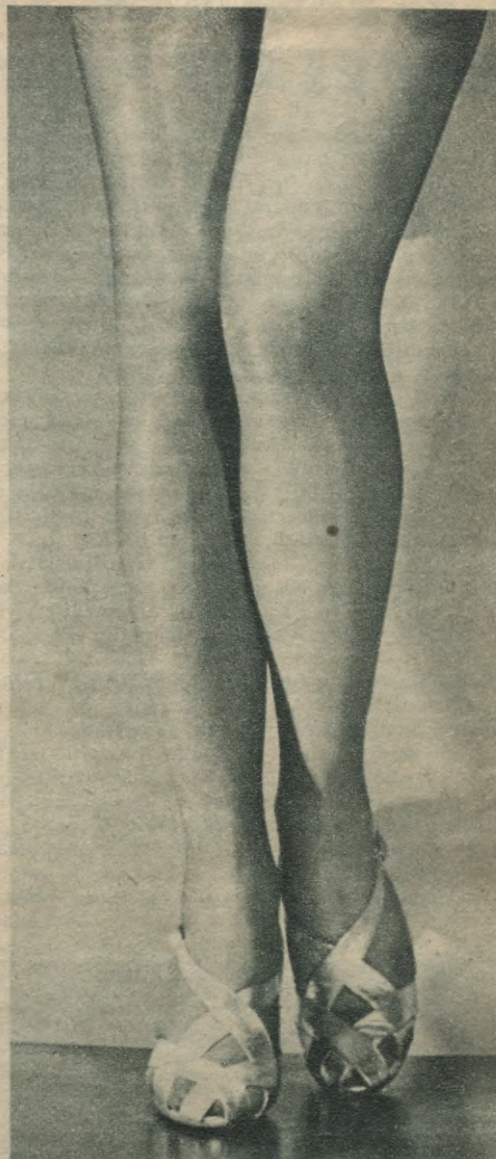
Foto Ufa.

KĀJAS RUNĀ

Izteiksmīgi runā kājas, kad tās, mūzikas ietekmētas, no skatuves dēļiem paceļas aītēriskā lidojumā. Tās spēj rādīt augstāko grāciju, sarkasmu, kļušu šķelmību, izsmieku, prieku un arī dziļākās skumjas. Harmoniskajā kāju valodā cilvēks skatās stundām, elpu aizzurējis. Un mirkļos, kad kājas viegli kā pavasara vējš pieskaņas grīdai, ritms ielīst katrā skatītāja dvēselē. Par Māriku Reku saka, ka viņa nevien dejoj, bet arī dzied „uz sirdīm”. Tam vēl pievienojas tēlojums, un rezultātā Mārika Reka ir viena no iemīļotākām filmu zvaigznēm. Viņa gan jau kā „brīnumbērns” triju gadu vecumā uz rokām pratusi mest kūleņus un dejojot uz pirkstgaliem. Reiz viņas vecāki ļoti uztraukušies, kad kādā pilsētas dārzā skatītāju pūļa ielenktu ieraudzījuši mazo Māriku dejojām — viņa nevarējusi būt vienaldzīga, dzirdot orķestri spēlējam ungāru dejas.

Mākslinieces tagadējā pilnības forma tomēr nav nejausība, bet sasniegta ar dzelzainu darbu. Deju izdomā viņa vienmēr atklāj ko jaunu. Augstāko gatavību tā sniegusi elegantā valša lidojumā, aizrāvīgā stepa dejā, eksotisko deju virpulī un šajos veidojumos likusi skatītājiem nojaust savu īpatnējo mākslas pasauli. Viņas raksturīgais stils, temps, grācija, spēlēšanas prieks un vitālā dzīvība spilgti apliecina ungārietī. Arī gluži nenozīmīga melodija viņas dziedātā ir kaut kas sevišķs. Un kas viņas priekšnesumu vēl vēlas pārbaudīt, lai tūlīt noklausās mākslinieces iedziedātu skaņu plati. Mārikai Reikai piemīt viss tas, kas raksturīgs katram apdāvinātam māksliniekam — ko nevar iemācīties; un bez tam viņai ir sarkani mati un ļoti spīdīgas zaļas acis. Viņas mīļākais ēdiens — cepta vista ar gurķu salātiem, un labprāt Mārika Reka dzer apelsīnu sulu. Nav nekāds noslēpums, ka iecienīta ekrāna māksliniece ir liela māksliniece arī mājāsaimniecībā — žurnālos bieži redzams, kāda Mārika Reka izskatās virtuvē. Bet kad Māriku Reku angažējusi Amerikas filma un viņa uzturējusies viesnīcā, tai līdz nepatīkami vajadzēja ēst tikai olas, jo viņa citu neko nav pratusi pasūtīt. Tagad viņa jau labi prot daudz valodas.

Kaut gan kolēģas, kas pazīst Mārikas Rekas temperamentu, saka, ka tai asinis pāri, tomēr viņa dzīvo ļoti noslēgti, lai pilnīgi varētu nodoties iemīļotajai mākslai. Un arī tad vēl presē par viņu rakstītas raibas lietas. Kad kādreiz tai nelaimīgi gadi-

ties saplēst vannas istabā pudeli un ar stikliem ievainot rokas, laikrakstu sleiās pēc tam parādījusies garī raksti, ka apdāvināta slavena māksliniece vēlējusies izdarīt pašnāvību. Jā, tāda dažreiz mēdz būt sabiedrība. Un visu apskaustā filmu zvaigzne savukārt apskaudusi vienkāršos mirstīgos, kam ir sava privāta dzīve. Tiešām, cik daudz laika gan atliek pašai dzīvei, kad 300 vakari gadā jāpavada uz filmas skatuves! Jaunā māksliniece bieži ilgojusies papriecāties, bet stingrais, tēvišķīgais menedžeris viņas karjeras labā aizliedzis pat niecīgāko flirtu.

Bet Mārika Reka jau savas karjeras sākumā, kad viņa Vīnes cirka operetē kļuva pazīstama kā ļoti spējīga trapezu māksliniece, pratusi ziedoties darbam. Viņa ļoti mīl dzīvniekus, bet divaini, ka tie diez kā nemīl viņu. Kā cirka jātniece tā sirsnīgi pieķērusies saviem zirgiem, bet tie mākslinieci daudz reizes nometuši tā, ka viņa sāpīgi sadauzījusies. Tādēļ Mārika Reka tagad pametusi visu pārējo, un nu jau ilgāku laiku tai eksistē tikai filma. Atmiņā pazīb vesela filmu nosākumu virkne, kādās to esam skatījuši. Vispirms cirka filma Viegļā kavalerija, tai sekoja — Karstās asinis, Nabaga students, Karuselis, Gāsparone, Maija nakts, Hallo, Janina, Balles virpuļi, Kora Terri, Mīli mani un krāsu filma Sievietes ir labākas diplomātes. Un tagad drīz vien Māriku Reku galvenajā lomā redzēsim atkal jaunā krāsu deju filmā Mans sapņu ideāls, kur liela daļa panākumu ir temperamentīgās mākslinieces nopelns.

Krāsa deju filmāi devusi jaunu dzīvību, te skatītājus nesaista tikai kustības, bet arī krāsu skaistums. Un cik šī filma labi izdevusies, varēs vērot, to skatoties.

ALEKSANDRAM ŠTRĀLAM SEŠDESMIT PIECI GADI

A. Štrāls pieder pie mākslinieku paaudzes, kas savu darbību uzsāka ap 1900. gadu. V. Zeltiņš, P. Kalve, J. Jaunsudrabiņš, K. Jurjāns, K. Ceplītis un A. Tīgins ir viņa laika biedri, kas, galvenā kārtā dzīvodami Rīgā, arī savu darbību risināja, šeit rīkodami patstāvīgas izstādes, laiku pa laikam piedalīdamies arī Rīgas vācu mākslas savienības izstādēs, kā arī grafiski veidodami mūsu tālāka žurnālus Pret sauli, Dzelme, Starī un grāmatas, gan zīmēdami tām vākus, gan tās ilustrēdami. Viņi ierosināja un sarīkoja 1904. g. pirmo latviešu gleznu izstādi Koknesē, kas savīlņoja visu mūsu inteligenci un kas bija pirmā priekštece I Latviešu mākslas izstādei Rīgā 1910. g.

A. Štrāls, dzīvē būdams atturīgs un kluss, bet cītīgs un ražens glezniecībā, ar saviem darbiem allaž piedalījās visos savu draugu pasākumos. Tādēļ, sākot ar 1901. gadu (kad Štrāls sāka izstādīt savus darbus), viņš piedalās vienmēr gandrīz vai visās kopīgās izstādēs: 1901. g. Rīgas vācu mākslas salonā, 1904. g. latviešu mākslas izstādē Koknesē, 1905. g. Baltijas mākslinieku izstādē Tukumā un Rīgā, 1912. un 1913. g. latv. māksl. 2. un 3. izstādē Rīgā, 1919. g. latviešu retrospektīvā mākslas izstādē, 1928. g. 10. g. jubilejas, vēlāk Kultūras fonda rīkotajās izstādēs, kā arī latviešu mākslinieku izstādēs ārzemēs: Helsinkos, Tallinā, Kauņā, Varšavā, Krakovā, Kopenhagenā, Parīzē, Londonā, Maskavā u. c.

Bez tam Štrāls sarīkojis patstāvīgas izstādes Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Pļaviņās un Jēkabpilī, kā arī piedalījies daudzās Neatkarīgo mākslinieku vienības izstādēs.

A. Štrāla glezniecības spēka avots — reālisms. Viņa darbu saturs — zemnieku dzīve. Te mazais ganiņš atpūtas brīžos dalās savā azaidā ar vēriģo kranci; te zemesrūķis pavasara strauta malā dzen dziļu vagu, vai meža pļavas lēzenajā siena šķūnītī steidz sabāzt vienu gabanu pēc otras, vai arī, uzmundrinādams savu bērīti, ved malkas kravu no sniega klātās celmaines. Būdamais īsts Daugavas dēls, Štrāls, jaunībā vadīdams plotus pāri bīstamajām krācēm, to dziļi iemīlējis un izpratis. Ar nedaudziem, visai vienkāršiem otas triepieniem viņš uzbur uz audekla Daugavas klin-

Pļavā.

Oliņkalns.

šaino radžu krastus, rāmi plūstošos ūdeņus un bangainās krācēs sakultās putas, rāda tos gan agrās rīta vizmojošās, gan novakares izdziestošās saules apspīdētus. Viņa darinātajai ainavai piemīt tūkams kļūsums un siltums. Štrāls savā mākslā nav svaidījies nedz pa labi, nedz pa kreisi, lai dzītos pēc modernisma. Viņa reālisms, kas allaž bijis vienkāršots zīmējumā, pietiekoši dekoratīvs plankumu sadalījumā ar zināmām impresijas ieskaņām krāsās, palicis gandrīz četrdesmit gadus negrozīts. Tikai drošāks, dziļāks un izkoptāks tas tapis.

A. Štrāla ilustrācijas seko tam pašam vienkāršības principam. Viņš ilustrējis grāmatas: Laimīgie Jāņi (Delles), Raženā audze (Dziļuma), Gaidis (Gulbja), Kauja pie Glemu liepas, Kājš (abas K. Štrāla) u. c.

Aleksandrs Štrāls dzimis 1879. g. 12. jūnijā Pļaviņu pagasta Bebrulejā kā amatnieka dēls, kur mākslinieks arī dzīvo un strādā patlaban, nododamies vienīgi glezniecībai.
Andis Bajārs.

MĀKSLAS IZSTĀDE OGRĒ

V. Gūtmaņa ainavas tvertas liksmās, impresionistiski gaisīgās krāsās. Izstādē pāri par sešdesmit darbu, starp kuriem izceļas Ziema pie stacijas — mākslinieka diplomdarbs akadēmijas beigšanai, Vecrīgas skats un Pavasara ainava. Te liela daļa studiju, kas liecina par novērotāja spējām un gribu rast lielāku patstāvību.

Gūtmanis dzimis 1904. g. Beidzis Latvijas mākslas akadēmiju 1943. g.

V. Gūtmanis — Daugava pavasarī.

V. Gūtmanis — Ogres ainava.

